

СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГІБРИДНИХ ДЕРИВАТИВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Ірина Денисовець
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства, культури та документознавства,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»,
E-mail: denysovets.ira@gmail.com

Цивілізаційний поступ суспільства неодмінно має відображення в мові, яка функціонує як динамічна система, повсякчас поповнюючись новими дериватами. Цей процес відбувається під впливом низки екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників, зокрема: зростання престижності іноземних мов, активізація міжнародного співробітництва в різних галузях життєдіяльності соціуму, трансформація соціально-економічного устрою, переорієнтація культурних цінностей на західноєвропейський взірець, орієнтація засобів масової комунікації та рекламної діяльності на іноземні реалії, стрімкий розвиток науково-технічного потенціалу, а відповідно постає потреба в номінації нових понять, прагнення експресивно увиразнити своє мовлення, тенденції до економії лінгвістичних засобів. Такі причини вможливають розвиток гібридного словотворення в умовах масштабування процесів глобалізації та активної взаємодії мов і культур. А мовна практика останніх десятиліть демонструє стрімку активізацію процесів гібридизації в українській мові.

Адаптацію іншомовних запозичень, семантику гібридних дериватів, вплив запозичених морфем на формування структури нових слів, інтенсифікацію мовних контактів, актуальні еколінгвістичні проблеми сьогочасної мовної практики, взаємодію і конкурування інтернаціональних і питомих словотворчих ресурсів, а також питання кодового змішування (мішаного мовлення) в контексті глобальної лінгвістичної гібридизації в українському мовознавстві досліджували Б. Ажнюк, Л. Архипенко, М. Баган, К. Городенська, М. Григоренко, О. Дьолог, Є. Карпіловська, Л. Кислюк, Н. Клименко, С. Клочко, Ж. Колоїз, І. Коробова, Д. Мазурик, О. Мисечко, Н. Навальна, К. Никитченко, О. Селіванова, О. Семенець, Н. Слобода, А. Таран та ін.

Гібридна деривація – це процес створення нових слів шляхом поєднання морфем із різних мов або варіацій українських морфем із запозиченими елементами. У виданні «Українська мова: енциклопедія» Н. Клименко витлумачує гібридний дериват як «складне слово, утворене з компонентів різного походження, один з яких є питомих, другий – іншомовним і таким, що сприймається мовцями як запозичений». Гібридні слова, за спостереженнями мовознавиці, найчастіше постають у формі композитів і юкстапозитів,

належачи до іменників або прикметників. Запозичені ж основи в гібридних словах переважно займають першу позицію і є продуктивними та частотними [3, с. 96].

Етапними у вивченні проблеми гібридного словотворення на сучасному етапі розвитку української мови стали монографічні праці Л. Кислюк «Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку» [2] і «Вплив суспільних змін на розвиток української мови» колективу авторів: Є. Карпіловської, Л. Кислюк, Н. Клименко, В. Критської, Т. Пуздирєвої, Ю. Романюк [1], у яких ґрунтовно й комплексно досліджено питання взаємодії зовнішніх та внутрішніх ресурсів словотворення, тенденції в активізації нової іншомовної лексики, осмислено роль неосемантизмів іншомовного походження в динамічних процесах української словотвірної номінації, докладно схарактеризовано гібридне словотворення в контексті механізмів захисту типологічних рис української номінації на прикладі низки обстежених гібридних дериватів, пор.: *артчасопис, медійний (медіа), драйвовий, онлайн-навчання, піар-фахівець, інтернет-видання, провайдер, промо-зусилля, меседж, саунд-дизайнер, бізнесознавець, іміджувати*, та іншомовних словотворчих формантів грецького, латинського й англійського походження, які беруть участь у творенні гібридних одиниць, зокрема: *-изація, -ад(а), -изм, -ізм, -ист, -іст, анти-, гіпер-, де-, супер-, авто-, кіно-, теле-, біо-, по-, літ-, спорт-, соціо-, tex.-, SMS-, -мейкер, -фобія, -фор, -фія* та ін. [2].

Гібридні слова постають в українській мові з різних причин: насамперед у зв'язку із запозиченням понять і термінів з інших мов (найчастіше з англійської), якщо питомих відповідників немає в українській мові; зростанням популярності мови інтернету та мовних одиниць, які функціонують у соціальних мережах, що сприяє поширенню гібридних лексем як частини молодіжного сленгу; мовною економією – зменшення довжини виразів і висловів шляхом використання гібридних слів, які можуть бути коротшими й емоційно виразнішими. Важливо зауважити, що поповнення лексичного складу української мови гібридними дериватами створює своєрідний виклик, породжуючи органічне конкурування питомих і запозичених формантів, водночас створюючи підґрунтя для її розвитку й посилення адаптації до нових реалій та інтеграції в міжнародний контекст. Л. Кислюк зазначає, що «результатом гібридизації є конкурування номінацій або синонімічне чи гіперогіпонімічне співіснування гібридних лексем із запозиченими або питомими [2, с. 255]. Проте важливо забезпечити стійкий баланс між збереженням національної ідентичності мови та відкритістю й адаптацією до нових мовних форм, адже ці слова є природною реакцією лінгвістичної системи на потребу називати нові явища та поняття, які часто виникають у реаліях швидкоплинного інформаційного середовища.

Спостерігаючи за тенденціями сучасного словотворення, у мовній практиці виокремлюємо такі моделі гібридних дериватів: 1) поєднання чужомовного (іноземного) кореня з питомих афіксом, пор.: *фейсбуківський, маркетинг, хайпувати, фейспалмити, айсбордінг*. Такі лексичні інновації представляють мовцям зручний інструмент для вираження нових значень, зберігаючи при

цьому українські граматичні форми. 2) поєднання іншомовного афікса з питомою основою, пор.: *копродукція* (спільне виробництво фільму або серіалу), *біоінженерія*, *кіберзлочинність*, *технопарк*; 3) основоскладання (композиція), пор.: *хмарочос*, *моторейд*; 4) словоскладання (юкстапозиція), пор.: *адвент-календар* (календар, що показує час, який лишається до Різдва), *спліт-альбом* (музичний альбом з композиціями двох чи більше різних виконавців), *спліт-система* (розділений кондиціонер з функцією нагрівання й охолодження повітря), *фокус-група*, *фітнес-консультація*, *пиво-продакшен*, *стріт-закуска*, *пейнт-проект*; 5) аббревіація з гібридними елементами, пор.: *IT-сфера*; *PR-кампанія*.

Деривати, які постали внаслідок гібридизації, поширені практично у всіх сферах життєдіяльності, тому можемо виокремити низку лексико-семантичних груп гібридних слів, зокрема: назви осіб за видом діяльності, пор.: *букініст* (торговець книгами, що були в ужитку), *чутки-мейкер* (автор і розповсюджувач пліток), *стартапер* (той, хто займається втіленням комерційних задумів, стартапів), *кіберспортсмен* (той, хто бере участь у спортивних змаганнях з відеоігор); назви будівель, пор.: *бутік-готель* (спроектований відомим дизайнером готель, розміщений у будівлі, яка має історичну цінність); соціально-психологічна, економічна тематика, пор.: *бебі-пауза* (декретна відпустка), *бодипозитив* (рух, який пропагує позитивне ставлення до власного тіла), *гараж-сейл* (дворовий розпродаж речей із свого дому за дуже вигідними для покупця цінами); галузь освіти: *смайт-освіта* (гнучке навчання в інтерактивному освітньому середовищі за допомогою контенту з усього світу, що знаходиться у вільному доступі), *софт-скіл* (соціальні навички), *екстрабал* (найвищий бал); галузь моди: *брендування* (процес створення в уяві споживача унікального імені та образу продукту), *брік-а-брак* (псевдо колекційний мотлох), *екобренд* (продукція, у виробництві якої використовують екологічний матеріал, який не містить тваринного походження і є безпечним для природи); комп'ютерні технології, пор.: *гуглінг*, *гуглення*, *гейм-майстер* (ігровод), *гейміфікація*, *автоскейлінг* (автоматичне підключення або відключення ресурсів залежно від поточного навантаження на систему), *кіберпростір* (інтерактивне інформаційне середовище, яке функціонує за допомогою комп'ютерних систем), *комп'ютинг* (використання або оперування комп'ютером), *майнінг* (використання обчислювальних потужностей для виробництва додаткових одиниць криптовалюти); соціальні мережі: *маслайкинг* (масове проставляння лайків випадково обраним незнайомцям у соціальній мережі), *пуш-повідомлення* (короткі повідомлення, які програма або інтернет-сторінка надсилають своїм підписникам), *фоловер* (користувач соцмережі, що стежить за оновленнями новинної стрічки іншого користувача), *фоловити*, *постити*, *репостити*; технічні елементи, пристрої, пор.: *електрокар*, *аеродвері*, *біндер* (пристрій, за допомогою якого можна стискати та втримувати декілька аркушів паперу), *антикишеня* (виступ хідника на пішохідних переходах на місці паркувального ряду), *скай-атракціон*, *селфі-палка*; позитивна/негативна оцінка, пор.: *кульно*, *найсно*, *крінжово*.

За частиномовною належністю серед гібридних дериватів постають іменники, оформлені суфіксами *-инг-*, *-ість-*, *-ар-*, *-іст*, пор.: *глісінг* (ковзання), *байкінг* (спортивне катання на велосипеді), *віктимність* (схильність людини ставати жертвою злочину чи нещасного випадку), *дронар*, *акваріуміст*. Прикметники, оформлено суфіксами *-н-*, *-ов-*, *-ськ-*, пор.: *гламурний*, *інтерактивний*, *креативний*, *фешенебельний*, *фейсбучний*, *олдскульний*, *топовий*, *крижовий*, *коворкінговий*, *офлайновий*, *онлайновий*, *трендовий*, *скіповий*, *консалтинговий*, *лузерський*, *дизайнерський*. Дієслова, пор.: *фейлити* (зазнавати невдачі), *ангрейдити* (удосконалювати), *юзати* (використовувати), *івентити* (проводити заходи), *флешмобити* (організовувати масові акції), *м'ютити*, *шерити*, *постити*, *спамити*, *чекати* (перевіряти), *зумити* (від ZOOM), *менеджерувати*, *дизбенднутися* (розпустити команду), *копінастити* (про матеріал, що передається шляхом копіювання та вставлення). Такі дієслова переважно з'являються під впливом технологій і соціальних мереж. Вони є прикладом того, як українська мова адаптує нові поняття та явища за допомогою інтеграції іншомовних коренів і питомих суфіксів *-и-*, *-ува-*, *-ти*.

Варто зазначити, що гібридні деривати зазвичай проходять фонетичну та граматичну адаптацію, що вможливорює органічне сприймання та зрозумілість для українського користувача. Водночас гібридні слова мають важливе функційне навантаження, часто заповнюючи мовні прогалини за відсутності точного еквівалента українською, зокрема йдеться про технологічний прогрес, напр., *комп'ютеризація*, *смартфон*, *онлайн-курс*. Отже, гібридну деривацію можна кваліфікувати не лише як результат механічного змішування елементів, але і як прояв креативного потенціалу мови, що реагує на потреби й запити сьогодення, адаптується до змін, зберігаючи власну ідентичність. Проте маємо уникати невиправданого масштабування «мовного гібридизму», який не завжди є виправданим, почасти потребує уважного підходу задля збереження самобутності української мови.

Пожвавлення мовної взаємодії породжується також унаслідок соціальних, психологічних, лінгвістичних чинників, зокрема: економія мовних ресурсів, адже гібридні слова дозволяють коротко та ємно передати складні поняття у повсякденному спілкуванні, де важлива швидкість і зрозумілість; вплив популярної культури та медіа, за допомогою яких іноземні слова легко інтегруються в розмовну мову, набуваючи гібридної форми (*лайкати*); тенденції до модернізації мови, інновації у мовленні, адже креативність мовців спонукає до дериваційних експериментів, молодь часто створює гібридні деривати для самовираження або для емоційно-експресивного увиразнення.

Отже, глобалізаційні процеси здійснюють безперервний та різновекторний вплив на словниковий склад української мови, що почасти сприяє її розвитку та оновленню, уможливорює адаптацію до нових соціально-політичних, економічних, культурно-мистецьких, інформаційних реалій. Українська мова проходить процес активної інтернаціоналізації, що вможливорює суттєве доповнення і розширення системи запозичених основ та словотворчих афіксів. Важливу роль тут відіграє словотвірна гібридизація, яка реалізується в інтенсифікації поєднання іншомовних і питомих словотворчих ресурсів.

Гібридні деривати функціонують у різних мовних регістрах, однак їхня лівова частка трапляється в мові засобів масової комунікації, сфері реклами та піару, мові інтернету й соціальних мереж, а також у молодіжному сленговому мовленні, яке відображає стійку тенденцію до повсякчасного вживання англіцизмів у розмовно-побутовій сфері, що пояснюється масштабуванням й популяризацією всього іноземного. Гібридизація лексики сучасної української мови зумовлена динамічністю та відкритістю мовної системи загалом, а також комплексним впливом екстралінгвальних й інтралінгвальних чинників. Гібридна номінація є тотальним процесом, представленим різноманітними лексики-семантичними й частиномовними групами. За своєю структурною характеристикою гібридні слова є неоднорідними, однак чітко простежуємо усталені в мовній практиці моделі їхнього творення: на основі композиції, юкстапозиції, поєднання питомої основи та запозиченого форманта, на основі запозиченої основи та питомого форманта. В умовах мультикультурності гібридизація постає не лише лінгвістичним, а й соціокультурним явищем, яке відображає сучасні планетарні тенденції та потреби суспільства, стає невід'ємним рушієм розвитку української мови.

Список використаних джерел:

1. Карпіловська Є., Кислюк Л., Клименко Н. Вплив суспільних змін на розвиток української мови: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 444 с.
2. Кислюк Л.П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с.
3. Українська мова: енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В.М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. 820 с.

LANGUAGE POLICIES IN MULTICULTURAL AMERICAN SOCIETY: FOSTERING LINGUISTIC DIVERSITY

*Dr. Tetiana Dombrovan
Seattle WA, United States of America*

Washington State (WA) is a multicultural community enjoying a wide variety of customs and traditions stemming both from Indigenous tribes and immigrants from all over the world. This is where one can hear and even learn to speak languages belonging to different minority groups, among them:

1. Indigenous Languages (Lushootseed, spoken by Coast Salish tribes around Puget Sound; **Sahaptin**, a native language to tribes in southern Washington; **Makah**, spoken by the Makah Tribe on the Olympic Peninsula; **Klallam**, and **Chinook Wawa**, the latter being a trade pidgin language historically used across tribes.